Základní problémy studia starších českých dějin I. (NMgr.)

středa 15.50–17.25, místnost č. 201

Garant:
Mgr. Jaroslav Svátek, Ph.D.

Kód: AHS600004

Program přednáškového cyklu na zimní semestr 2025/2026:

SOCIÁLNÍ DĚJINY: ŠLECHTA – MĚSTA – VENKOV

1. 10.	Blanka Zilynská	Starší české dějiny: pojmy a periodizace
8. 10.	Jakub Izdný	Raně středověké elity: Čechové – *proceres* – šlechta?
15. 10.		DĚKANSKÉ VOLNO
22. 10.	Lenka Bobková	Panovnický dvůr ve středověku
29. 10.	Robert Novotný	Šlechta v pozdním středověku
5. 11.	Jiří Hrbek	Raně novověká šlechta
12. 11.	J. Hausenblasová	Panovnický dvůr v raném novověku
19. 11.		TÝDEN HUMANITNÍCH VĚD
26. 11.	Martin Musílek	Počátky měst
3. 12.	Blanka Zilynská	Města v husitské revoluci
10. 12.	Marek Ďurčanský	Města v raném novověku (královská a poddanská)
17. 12.	J. Hausenblasová	Věnná města českých královen
7. 1.	Ivo Štefan	Vývoj poddanského obyvatelstva ve středověku

Anotace:
Předmět zprostředkovává studentům hlubší přehled o literatuře, badatelských metodách a vybraných interpretačních problémech dějin středověku a raného novověku v kontextu západoevropského kulturního a civilizačního okruhu s akcentem na vývoj ve středoevropském prostoru. Výuka je zaměřena především na seznámení se základními pojmy užívanými domácí i zahraniční historiografií při zkoumání a interpretaci středověku a raného novověku, na orientaci v domácí i zahraniční literatuře ke sledovanému období, na obeznámení s typologií pramenů a s metodami výzkumu. Výuka, rozložená do čtyř semestrů, seznamuje se strukturami společnosti (panovnická moc, šlechta, církev, města, venkov atd.) a s procesy a fenomény klíčovými pro období středověku a raného novověku (demografický vývoj českých zemí, hospodářská situace a ekonomický potenciál, náboženský a konfesijní vývoj, proměny komunikace a míry civilizační a kulturní provázanosti českých zemí se soudobou Evropou).
Zimní semestr I. ročníku je věnován různým aspektům sociálních dějin, zejména dějinám šlechty, měst a poddanského obyvatelstva.

Atestace:

ZS – zápočet na základě pravidelné docházky a písemného eseje

Celkový rozsah – 3–5 normostran (1 NS = 1800 znaků vč. mezer)
Téma – Mělo by přímo souviset s problematikou přednášenou v ZS. Téma eseje se pokuste představit jako problém, otázku pokuste se zamýšlet, interpretovat, esej nemá za účel pouze suplovat výklad. V práci můžete též přímo reflektovat to, co zaznělo na přednáškách. Témata raději konzultujte dopředu s garantem kursu (pro tento předmět dr. Svátek: jaroslav.svatek@ff.cuni.cz).
Struktura – musí být jasná, tzn. úvod, téma a závěr. Je výhodou si na začátku položit otázku a na konci na ni odpovědět. Při relativně malém rozsahu práce není nutné vnitřní členění.
Formální stránka – ve formátu MS Word (lépe se opravuje a komentuje pomocí sledování změn). Na konci je nutné uvést seznam zdrojů/literatury (min. 3 položky). Použití poznámek pod čarou je fakultativní, vhodné jsou např., pokud citujete z pramenů či z literatury. Internetové zdroje je rovněž možné uvádět, ale text musí být opřen zejména o vydané historické práce (monografie, články, edice…).
Vypracované eseje posílejte mailem příslušnému garantovi (viz výše), který je následně přepošle vybranému vyučujícímu. Název souboru by měl obsahovat vaše příjmení.
Termín odevzdání – nejpozději do 31. 1. 2026 (možno i dříve). Není vyloučená možnost, že méně povedené eseje dostanete zpět na přepracování.

LS – ústní komisionální zkouška (na základě problematiky přednášené v ZS a v LS); k ústní zkoušce si student/ka přinese seznam četby k probíraným tématům (8–10 položek)

Literatura ke studiu (další tematicky zaměřené tituly budou upřesňovány v rámci jednotlivých přednášek):

ADAMOVÁ, Karolína, *K otázce konfederačních snah v českém státě na počátku 17. století*, Právněhistorické studie 27, 1986, s. 57–96

ADAMOVÁ, Karolína*, Obecné dobré a idea spravedlnosti v českých zemských zřízeních doby předbělohorské*, in: Dalibor Janiš – Karel Malý – Jaroslav Pánek, Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500–1619), Praha 2001, s. 101–112

BAHLCKE, Joachim, *Corona, corpus, constitutio, confoederatio. Verfassungsideen und Politikmodelle im spätmittelalterlich-frühneuzeitlichen Böhmen*, MIÖG 2005, s. 90–107

BOBKOVÁ Lenka – ŠMAHEL František (edd.), *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012 [mj. kapitoly: Jan Lucemburský a česká šlechta, Turnaje a dvorské slavnosti, Dvůr Jana Lucemburského, Dvůr Karla IV.]

BŮŽEK Václav – HRDLIČKA Josef – KRÁL Pavel – VYBÍRAL Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002

BŮŽEK Václav – KRÁL Pavel a kol., *Člověk českého raného novověku (16.–17. století)*, Praha 2007

BŮŽEK Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010

BŮŽEK Václav – SMÍŠEK Rostislav (eds.), *Habsburkové. Země Koruny české ve středoevropské monarchii 1526–1740*, Praha 2017, kap. VI. Residence a dvory Habsburků, s. 575 -534, kap. VII. Rituály, ceremoniály a každodennost na habsburských dvorech, s. 535-638

CERMANOVÁ Pavlína – NOVOTNÝ Robert – SOUKUP Pavel (edd.), *Husitské století*, Praha 2014
DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ Dana – ZELENKA Jan, *Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*, Praha 2011
EVANS Robert J. W., *Vznik habsburské monarchie 1550–1700*, Praha 2003
FUČÍKOVÁ Eliška, *Praha rudolfínská*, Praha 2014
FUKALA, Radek, Politický program Karla staršího ze Žerotína v době českého stavovského povstání, FHB 15, 1991, s. 465-477
HAUSENBLASOVÁ Jaroslava, *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612* (Fontes Historiae Artium IX), Prag 2002
HAUSENBLASOVÁ Jaroslava, *Ein modifiziertes Vorbild oder ein eigenes Modell? Der Aufbau des Hofes Ferdinands I. in Mitteleuropa in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, in: Werner Paravicini – Jörg Wettlaufer (Hgg.), Vorbild, Austausch, Konkurenz. Höfe und Residenzen in der gegenseitigen Wahrnehmung (Residenzenforschung 23), Ostfildern 2010, s. 344–371
HEYMANN Frederick G., Česká města před husitskou revolucí, v době jejího trvání a jejich etnický vývoj, in: *Tábor a husitská revoluce*, zvláštní číslo JSH, 1971, s. 45–53
HLEDÍKOVÁ Zdeňka – JANÁK Josef – DOBEŠ Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2010, 2. vydání
HOFFMANN František, *Jihlava v husitské revoluci*, Havlíčkův Brod 1961
HOFFMANN František, *České město ve středověku*, Praha 1992 (2. vyd. *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009)
HRBEK, Jiří*, Absolutismus. Konstrukce a dekonstrukce jednoho historického pojmu*, ČČH 105, 2007, s. 643–689.
HRBEK Jiří, *České barokní korunovace*, Praha 2010
JAN, Libor, *Nástin vzniku a vývoje české a moravské šlechty (s důrazem na její počátky)*, Časopis Matice moravské 138/2, 2019, s. 241-260
KALHOUS David, *Náčelnictví, nebo stát? Několik poznámek k článku Jiřího Macháčka o charakteru Velké Moravy*, Archeologické rozhledy 66, 2014, s. 177–180
KILIÁN Jan, *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*, Mělník 2004
KNOZ, Tomáš, *Absolutismus nebo "absolutismus"? K dějinám jednoho pojmu,* in: Časopis Matice Moravské 71, 2002, s. 451–483.
KOLDINSKÁ Marie, *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha – Litomyšl 2001[1.] a 2004[2.]
LE GOFF Jacques, *O hranicích dějinných období. Na příkladu středověku a renesance*, Praha 2014
MACHÁČEK Jiří, *O Velké Moravě, archeologii raného středověku i o nás samých*, Archeologické rozhledy 67, 2015, s. 464–494
MAŤA, *Petr, Český zemský sněm v pobělohorské době (1620–1740). Relikt stavovského státu nebo nástroj absolutistické vlády?,* in: Marian J. Ptak (ed.), Sejm czeski od czasów najdawniejszych do roku 1913, Opole 2000, s. 49–67.
MAŤA Petr, *Svět české aristokracie 1500–1700*, Praha 2004
NODL Martin (ed.), *Sociální svět středověkého města*, Praha 2006 (Colloq. Med. Prag. 5)
NOVOTNÝ Robert, *Der niedere Adel um Wenzel IV. Ein Sonderfall?*, in: Martin Bauch – Julia Burkhardt – Tomáš Gaudek – Václav Žůrek (edd.), Heilige, Helden, Wüteriche. Herrschaftsstile der Luxemburger (1308–1437), Köln – Weimar – Wien 2017, s. 193–208
NOVOTNÝ Robert, *„Hvězdy přejasné okolo slunce". Šlechta na dvoře Jiřího z Poděbrad*, in: M. Šandera – Z. Beran (edd.), Poděbradská éra v zemích České koruny, Praha 2016, s. 56–66
NOVOTNÝ Robert, *„Sloup království" v počátcích revoluce. Oldřich z Rožmberka 1417–1420*, in: Robert Novotný – Petr Šámal a kol., Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy, Praha 2011, s. 60–72

NOVOTNÝ Robert, *Ráj milců? Nižší šlechta na dvoře Václava IV.*, in: Dana Dvořáčková-Malá (ed.), Dvory a rezidence ve středověku II, Praha 2008 (= Mediaevalia historica Bohemica, Supplementum 2), s. 215–229
PÁNEK, Jaroslav, *Republikánské tendence ve stavovských programech doby předbělohorské*, FHB 8, 1985, s. 43–62.
PRCHAL Vítězslav, *Společenstvo hrdinů. Válka a reprezentační strategie českomoravské aristokracie 1550–1750*, Praha 2015
SOMMER Petr – TŘEŠTÍK Dušan – ŽEMLIČKA Josef, *Přemyslovci. Budování státu*, Praha 2009
ŠEDIVÁ KOLDINSKÁ Marie – CERMAN Ivo a kol., *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013
ŠMAHEL František – NODL Martin (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002
ŠTEFAN Ivo, *Mocní náčelníci od řeky Moravy? Poznámky ke struktuře raných států*, Archeologické rozhledy 66, 2014, s. 141–176

URFUS, Valentin*, K pokusu o revizi zemského zřízení v Čechách na počátku 18. století*, Právněhistorické studie 16, 1971, s. 177–195.
VYBÍRAL, *Zdeněk, Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice 2005.
WINTER, Eduard, *Josefinismus a jeho dějiny*, Praha 1945.
ŽEMLIČKA, Josef, *"Právo knížete" a "právo země" jako pojmy staršího středověku*, Český časopis historický 113/2, 2015, s. 303-345.